

svrstanim zemljama, novooslobođenim zemljama s datumima dobivanja nezavisnosti i podacima o privrednom razvoju, razvijenosti, odnosno nerazvijenosti tih zemalja. Tu su i osnovni kvantitativni i drugi pokazatelji svih konferencija nesvrstanih zemalja, promatrača i gostiju. Na kraju Zbornika prezentirana je cjelokupna literatura objavljena na našem jeziku i na stranim jezicima, što, dakako, pruža širu informativnost i mogućnost čitateljima za dublje poniranje u problematiku fenomena nesvrstanosti te njihova mjesta i uloge u međunarodnim odnosima u cjelini.

Savo Pešić

MICO RAKIĆ, Od Narodnog fronta do Socijalističkog saveza, Oslobođenje, Sarajevo, 1979, 282 str.

Političko organiziranje radničke klase danas, jedno je od najaktualnijih pitanja prisutnih u teoriji i praksi suvremenih revolucionarnih zbivanja. Sve šira opredjeljenja prema socijalizmu, temeljena na proširenoj socijalnoj i političkoj osnovi, izazivaju u međunarodnom radničkom pokretu niz diskusija, usmjerenja, pa i »svrstavanja« oko različitih problema, posebno kad je u pitanju put do političke pobjede, put prema vlasti. Istovremeno je traženje vlastitog puta u socijalizam opća pojava u raznolikosti revolucionarnih previranja i — ta raznolikost »neprepoznatljiva« često u prvi tren, ono je što predstavlja nešto kvalitativno novo: vlastiti izbor i pravo na samosvojnost puta. Pitanja o tome kako izgleda ili kako bi trebala izgledati organizirana politička snaga koja izvodi revoluciju i sl., mogu se postavljati samo s pozicija te raznolikosti koja ne daje jedinstvena rješenja: revolucionarna je utoliko ukoliko smjera rješavanju ključnih pitanja koja postavlja socijalistička revolucija.

Polazeći od ovih misli, M. Rakić je, prezentirajući stanje u suvremenom političkom organiziranju i podvrgnuvši ga kritičkoj analizi, pokušao načelno odgovoriti na pitanje: koji su putovi oslobođenja radničke klase u svijetu i Jugoslaviji i kakva je uloga subjektivnog faktora u tom procesu? Utoliko ova knjiga predstavlja dio nastojanja da se o razvoju političkog sistema Jugoslavije na platformi Kardeljeve knjige »Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja«, teorijski oblikuju i konkretnije razrade pojedini aspekti. Knjiga »Od Narodnog fronta do Socijalističkog saveza« kroz povijesni presjek i problemsku analizu do današnjih dana, načelno artikulira ulogu ove organizacije u jugoslavenskom političkom sistemu.

Klasične političke organizacije, osobito političke partije, smatra Rakić, doživljavaju svojevrsnu krizu. Tendencija oslobađanja od političkih monopola prisutna je, kako u sistemima tradicionalne parlamentarne demokracije, tako i u jednopartijskim sistemima. U klasičnom višepartijskom sistemu prisutna su preispitivanja ovih procesa čiji se uzroci vežu za krizu suvremenog kapitalizma i izlazak na društveno-političku scenu radničke klase zajedno s drugim slojevima koji joj socijalno i politički inkliniraju. U različitim povijesnim okolnostima, kriza se, kaže Rakić, različito manifestira: u zemljama razvijenog kapitalizma ona je

prisutna u pasiviziranju članstva i dominaciji vrhova političkih stranaka, gubljenju moći parlamenta, u tzv. povijesnom kompromisu kao novom modelu djelovanja partije radničke klase. Preispitivanja su primjetna iako manje glasna i u jednopartijskim sistemima socijalističkih zemalja gdje se uočava opasnost unutrašnje birokratizacije partije. Sažimajući uzroke i suštinu krize, Rakić kaže: »... mada se ovi (jednopartijski, K. S.) istorijski javljaju kao oblik prevaziđenja višepartijskog sistema, načelno govoreći oni dijele sudbinu krize političko-partijskog monopola. Prava suština i nije u višepartijskom ili jednopartijskom obliku organizacije i vladavine, nego u prevaziđenosti svakog političkog monopola« (221).

Izlazi iz krize traže se u sistemima višepartijskog uređenja, u zagovaranju participatornog pluralizma, industrijske demokracije, »narodnog kapitalizma« u teorijama konvergencije. U jednopartijskim sistemima primjetni su pokušaji različitih reformi, ali uz stalno prisutnu tendenciju konzerviranja stanja. Zajedničko svim tim teorijama i nastojanjima, smatra Rakić, bez obzira što su polazne pozicije različite, jest to što se priznaje potreba preispitivanja pa čak i prevladanja postojećih oblika političkog organiziranja i pronalaženja novih, adekvatnijih. Narodnofrontovski oblici organiziranja koji u posljednjim desetljećima doživljavaju ekspanziju u okviru oslobodilačkih antikolonijalnih revolucija, sve su češći oblik političke organizacije. Na osobit način one nastavljaju kontinuitet narodnofrontovske politike iz perioda fašističke najeзде: okupljaju sve demokratske, progresivno orijentirane snage, ali su dobile i nove elemente od kojih je najznačajnija socijalistička opredjeljenost. Fenomen ovih organizacija, koje su se od samog početka javile kao negacije klasičnih političkih organizacija, zaslužuje, smatra Rakić, izuzetnu pažnju jer »politička organizacija narodnofrontovskog tipa pruža značajnim dijelom odgovore i na pitanja o ulozi radničke klase i njene avangarde, odnosno ulozi progresivnih radnih i demokratskih slojeva u nerazvijenim novooslobođenim zemljama u borbi za socijalizam« (13). Ovi oblici još su nedovoljno istraženi, i to otežava donošenje nekih općenitijih zaključaka; osobito zbog toga što se pri njihovoj analizi ne mogu upotrijebiti iste kategorije kao kod klasičnih političkih organizacija i partija. Organizacije narodnofrontovskog tipa nastaju kao koalicija partija i organizacija ili kao pokret radnih i patriotskih slojeva, a često i kao kombinacija jednog i drugog. Idejno su vrlo heterogene, socijalna osnova im je vrlo široka, a akciono ih ujedinjuje platforma narodnooslobodilačke borbe i socijalističkog usmjerenja. U njima je djelomično razriješena dilema o masovnoj ili kadrovskoj partiji – one su nastale na inicijativu komunističkih i radničkih partija koje su na platformi socijalnih i nacionalnih interesa uspjele okupiti široke slojeve. Zaključujući svoja razmatranja o političkom organiziranju danas, M. Rakić konstatira »da ni građanski politički pluralizam, ni jednopartijski politički monopol« (231) nisu položili ispit u realizaciji zahtjeva revolucionarnih pitanja i da je utoliko zanimljivija tendencija stvaranja »takvih društveno-političkih organizacija koje mogu u specifičnim uslovima svake zemlje da budu oblik usklađivanja demokratske političke nadgradnje sa fundamentalnim ekonomskim kao i revolucionarnim promjenama u cjelini« (231). U tom kontekstu organizacije narodnofrontovskog tipa navješćuju mogućnost modela demokratskog dijaloga i ponašanja u ostvarivanju socijalizma. Društveno-političko organiziranje u Jugoslaviji, kao dio progresivnih promjena u svijetu, osnovano na socijalističkim samoupravnim proizvodnim i društvenim odnosima, predstavlja jedno od historijskih iskustava u putovima borbe radničke klase. Posebnu pažnju u razvoju jugoslavenskog političkog sistema zaslužuju,

prema Rakiću, pluralizam samoupravnih interesa — . . . »u jugoslavenskim uslovima istorijska alternativa za politički pluralizam i jednopartijski etatistički sistem« (232). U socijalističkom samoupravnom društvu samoupravni se interes izražava izvorno, demokratskim usaglašavanjem s općim i zajedničkim i ostvaruje neposredno, bez klasičnog političkog oblikovanja i posredovanja; kroz delegatski sistem. »Društveno-političke organizacije se ne javljaju u tim uslovima samo kao arbitar u mogućim konfliktima interesa, niti kao jedini zaštitnik opšteg i zajedničkog interesa. One se aktiviraju u samom procesu nastanka, izražavanja i uskladjivanja interesa, sa ciljem da se oni racionalno izdiferenciraju na socijalističkoj samoupravnoj platformi, u najvećoj mjeri, razriješe u granicama realnih mogućnosti (. . .)« (233). Ističući da je zajedničko obilježje svih pokreta i organizacija tipa Narodnog fronta i Socijalističkog saveza u tome da su izrastali na osnovi težnji širokih radnih i demokratskih slojeva prema slobodi i socijalizmu, Rakić kaže: »Socijalistički savez već od samog početka imao je specifična obilježja po kojima je ostvarivao pionirsku ulogu među organizacijama te vrste. U nemogućnosti da se realizuje kao koalicija između pokreta radničke klase pod rukovodstvom Komunističke partije i opozicionih stranaka i demokratskih struja u staroj buržoaskoj Jugoslaviji, Narodni front je na inicijativu Komunističke partije, pod rukovodstvom druga Tita, počeo da se stvara i razvija kao oblik klasno-socijalnog, nacionalnodemokratskog, antifašističkog i oslobodilačkog jedinstva radnih i demokratskih slojeva u borbi protiv fašizma, za nacionalno oslobođenje i za revolucionarni preobražaj društva« (240). Razvoj Narodnog fronta i Socijalističkog saveza tekao je dalje u pravcu specifične samoupravne organizacije koja nastoji okupiti najšire slojeve društva u procesu izgradnje socijalističkog društva. U okviru teorijske koncepcije o samoupravljanju i ulozi subjektivnog faktora, on se kao integralni dio političkog sistema stalno potvrđuje i preispituje u praksi.

Rakićeva je knjiga analizom suvremenih oblika političkog organiziranja radničke klase uspjela pokazati da su klasični oblici u krizi i da na scenu stupaju novi — političke organizacije novog tipa u liku raznih narodnofrontovskih organizacija. Kad je riječ o analizi jugoslavenskog iskustva u političkom organiziranju i posebno o Socijalističkom savezu radnog naroda kao jednoj od takvih organizacija novog tipa Rakiću se, bez obzira na njegova ponudena rješenja o ulozi i načinu rada Socijalističkog saveza, osobito u uvjetima pluralizma samoupravnih interesa, može uputiti jedna generalna zamjerka. Njegov pristup, kao i mnogi drugi, uostalom, u našoj suvremenoj političkoj znanosti »pati« od poznate boljke: u analizi i izlaganju normativno se, bez potrebnih razgraničenja miješa sa stvarnim, tako da se ne razlikuje ono što je bilo i što jest; i ono što bi moralo biti.

Katarina Spehnyak